

УДК 378.011.3-052:005.966(477)«20»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/40-1-41>

Ольга ГЛАВАЦЬКА,
orcid.org/0000-0001-9636-3970
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти
і менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) olga.raduk@gmail.com

Галина ОЛІЙНИК,
orcid.org/0000-0002-8279-7433
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи, спеціальної освіти
і менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) galochka_ua@ukr.net

ПРОЄКТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ СУЧАСНОЮ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми проектування професійної кар'єри сучасною студентською молоддю. Важливим стратегічним напрямом закладів вищої освіти є підготовка майбутнього фахівця, орієнтованого на досягнення успіху в професійній діяльності й здатного проектувати свій кар'єрний професійний розвиток. Метою статті є висвітлення особливостей проектування професійної кар'єри сучасною студентською молоддю.

Визначено поняття «кар'єра» та розкрито її сутність. Установлено, що кар'єра є показником індивідуального професійного життя людини, динамічним процесом, який постійно змінюється й розвивається. Критеріями кар'єри є соціальний успіх і задоволеність життєвою ситуацією.

Схарактеризовано наукові підходи до визначення поняття кар'єри: процесний, статусний, ціннісний та індивідуальний. Процесний підхід зорієнтований на досягнення цілей і результатів особистісного самовираження. Статусний підхід визначається як досягнутий людиною результат діяльності, соціальний статус. Ціннісний підхід пов'язаний із суспільно значимою діяльністю особистості в соціумі. З позицій індивідуального підходу кар'єра розуміється як індивідуальний трудовий шлях людини.

Проведено опитування студентів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка з метою виявлення їхніх поглядів на проектування ними професійної кар'єри.

За результатами експериментального дослідження встановлено, що для досягнення професійного успіху в сучасному суспільстві студенти надають перевагу таким особистісним якостям, як цілеспрямованість, освіченість, впевненість у собі, порядність, комунікабельність, професіоналізм і працьовитість. Найбільш важливими характеристиками роботи для студентів є такі: гарантія постійної роботи, можливість кар'єрного зростання, високий зарібок, сприятливі й безпечні умови праці, позитивний морально-психологічний клімат у колективі, робота в команді, гнучкість робочого графіка.

Висвітлено об'єктивні й суб'єктивні фактори проектування професійної кар'єри студентською молоддю. Серед об'єктивних чинників виокремлено навчально-освітню діяльність, референтні групи. До суб'єктивних факторів належать рівень освіти та матеріального благополуччя, підтримка родичів і друзів, сприятливі обставини.

Установлено, що професійна кар'єра в поглядах студентської молоді характеризується такими способами її досягнення, як освіта, професіоналізм, наполеглива діяльність.

Подано аналіз етапів проектування кар'єри майбутніх фахівців у процесі їхньої професійної підготовки: маркетингова оцінка потенціалу особистості студента; кар'єрний SWOT-аналіз; цілепокладання; складання тактичного плану дій.

Результати проведеного дослідження підтверджують ідею забезпечення неперервності професійної кар'єри. Студентська молодь під час навчання в закладі вищої освіти вчиться визначити власні професійні пріоритети, узгоджувати їх зі своїми потребами, здібностями, інтересами, можливостями та цінностями.

Ключові слова: кар'єра, професійна кар'єра, студентська молодь, проектування, професійний розвиток.

Olga HLAVATSKA,

orcid.org/0000-0001-9636-3970

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Social Work,
Special Education and Management of Socio-Cultural Activities
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) olga.raduk@gmail.com

Halyna OLIINYK,

orcid.org/0000-0002-8279-7433

Candidate of Pedagogic Sciences,
Associate Professor at the Department of Social Work,
Special Education and Management of Socio-Cultural Activities
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) galochka_ua@ukr.net

DESIGNING A PROFESSIONAL CAREER FOR MODERN STUDENT YOUTH

In the article about the general urgency of the problems of designing the professional career of modern student youth. An important strategic direction of higher education institutions in the training of future professionals focused on achieving success in professional activities and being able to project their career professional development. The purpose of the article is to highlight the peculiarities of professional career development by modern student youth.

The concept of "career" is defined and its essence is revealed. It is established that a career is an indicator of an individual's professional life, a dynamic process that is constantly changing and evolving. Career criteria are social success and life satisfaction.

Scientific approaches to defining the concept of career are characterized: process, status, value, and individual. The process approach is focused on achieving the goals and results of personal self-expression. The status approach is defined as the result of activity reached by the person, the social status. The value approach is associated with socially significant activities of the individual in society. From the standpoint of an individual approach, a career is understood as an individual's career path.

A survey of students of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk was conducted in order to identify their views on designing their professional careers.

According to the results of experimental research, it is established that in order to achieve professional success in modern society, students prefer such personal qualities as purposefulness, education, self-confidence, decency, sociability, professionalism, and diligence. The most important characteristics of work for students are: a guarantee of permanent work, career opportunities, high earnings, favorable working conditions, a positive moral and psychological climate in the team, teamwork, flexible work schedule.

The objective and subjective factors of designing a professional career for student youth are highlighted. Among the objective factors are educational activities, reference groups. Subjective factors include education and material well-being, support of relatives and friends, favorable circumstances.

It is established that a professional career in the views of student youth is characterized by such ways of achieving it as education, professionalism, hard work.

An analysis of the stages of designing the careers of future professionals in the process of their professional training is given: marketing assessment of the potential of the student's personality; career SWOT analysis; goal setting; drawing up a tactical action plan.

The results of the study confirm the idea of ensuring the continuity of professional careers. While studying at a higher education institution, student youth learns to identify their professional priorities, to align them with their needs, abilities, interests, opportunities, and values.

Key words: career, professional career, student youth, design, professional development.

Постановка проблеми. В умовах соціального розвитку українського суспільства, яке на сучасному етапі характеризується зростанням ступеня невизначеності, варіативності соціального буття, постійно змінюються вимоги до професійної кваліфікації майбутніх фахівців.

У такій ситуації нинішньому молодому спеціалісту, орієнтованому на професійний розвиток, уже недостатньо здобути професійну освіту,

володіти фаховими компетентностями й мати глибокі знання в межах своєї професії. Він повинен сформулювати в процесі навчання власне уявлення про професійну кар'єру, освоїти навички активної поведінки на ринку праці, навчитися керувати своїм професійним розвитком, сприймати й акумулювати інформацію із суміжних галузей.

Модифікація професійно-кваліфікаційних вимог обумовлює підвищення значущості про-

ектного підходу до управління професійною кар'єрою. Такий підхід дає змогу врахувати багатofакторність, високий ступінь ризику й невизначеність соціальних змін, а також ефективно використовувати наявні ресурси при проектуванні та реалізації професійної кар'єри.

Для закладів вищої освіти зазначені тенденції означають підвищення вимог до якості професійної підготовки майбутніх фахівців, а також роблять актуальними питання технологічного й ресурсного забезпечення проектування професійної кар'єри молодих людей і формування їхньої проектної культури.

В умовах сьогодення багато українських закладів вищої освіти при підготовці фахівців не використовують можливості проектного підходу, проектні технології застосовуються недостатньо, що, у свою чергу, суттєво утруднює процес індивідуального проектування професійної кар'єри студентською молоддю.

У результаті надлишок молодих фахівців з вищою професійною освітою за низкою професій і спеціальностей призводить до дисбалансу на ринку праці; низький ступінь володіння сучасними технологіями управління професійною кар'єрою значно обмежує можливості професійної реалізації молоді після закінчення освітнього закладу.

У зв'язку з цим осмислення характеру проектування професійної кар'єри сучасної молоді в системі закладів вищої освіти, виявлення взаємозв'язків з іншими суб'єктами проектування набуває не тільки теоретичної, а й практичної значущості. Сьогодні є вкрай необхідним більш повне використання потенціалу закладів вищої освіти в управлінні професійною кар'єрою студентської молоді.

Аналіз досліджень. Основоположні принципи соціального проектування глибоко осмислюються в зарубіжній філософії та соціології такими вченими, як А. Шюца, П. Бергер, П. Бурдьє, Т. Парсонс, Е. Гідденс, Р. Мертон та ін.

У працях І. Бестужева-Лади, В. Курбатова, П. Щедровицького та ін. соціальне проектування розглядається як технологія управління різними елементами соціальної дійсності, зокрема й професійною кар'єрою.

Вивченню аспектів, пов'язаних з управлінням професійною кар'єрою, аналізу різних її аспектів присвячена значна кількість робіт.

У роботах соціологів професійна кар'єра досліджувалася з таких питань: формування потреби в праці (В. Анурін, В. Соболев, Є. Якуба та ін.); ціннісних орієнтацій вибору професій (В. Бакіров, А. Здравомислов, Є. Подольська та ін.); соціаль-

ної регуляції трудової поведінки (К. Андрющенко, В. Пилипенко та ін.); процесу життєтворчості людини (Е. Афонін, Є. Головаха та ін.); відновлення структури трудової зайнятості особистості (А. Вишняк, О. Куценко та ін.).

Дослідження науковців: В. Ананьєва, Ю. Вишневецького, М. Горшкова, О. Кудрявцева та ін. – відіграли велику роль у розумінні необхідності розвитку професійної кар'єри молодих людей.

Проблеми професійного розвитку молодими фахівцями, їхнього трудового й життєвого шляху висвітлювалися в роботах І. Мартинюка, В. Небоженко, Г. Чередниченко, В. Шубкіна та ін.

Аналіз та узагальнення досвіду вивчення професійної кар'єри у зарубіжній і вітчизняній науці, розкриття змісту, соціальної природи, функцій, структурних елементів інтенсивно виконувалися М. Лукашевич, С. Оксамитною, В. Пилипенко й ін.

Останнім часом глибоко висвітлюються питання розвитку кар'єри, взаємодії суб'єктів, включених у процес проектування професійної кар'єри на регіональному рівні. Серед дослідників варто відмітити І. Чистякова, В. Майєра, М. Макарову й ін.

При цьому варто відзначити, що практично відсутні роботи, які розкривають специфіку проектування професійної кар'єри молоді, роль закладів вищої освіти в процесі проектування кар'єри студентською молоддю. Сьогодні випускники закладів вищої освіти є найуразливішою групою на ринку праці. Освітні заклади не забезпечують гарантованого місця роботи, скасована система розподілу, студентам-випускникам доводиться самостійно займатися працевлаштуванням, вирішувати безліч конкурентних ситуацій, які перешкоджають успішному кар'єрному та професійному розвитку. Тому дослідження проектування професійної кар'єри студентською молоддю є актуальним на часі. Знання про те, що таке кар'єра, які існують її види й моделі, як планувати її та управляти нею, а також знання своїх здібностей, слабких і сильних сторін допоможуть випускникам вибрати роботу в організації, яка сприятиме професійному зростанню, підвищенню конкурентоспроможності на ринку праці.

Метою статті є висвітлення особливостей проектування професійної кар'єри сучасною студентською молоддю.

Виклад основного матеріалу. Кар'єра займає важливе місце в структурі потреб сучасної людини, впливаючи на її задоволеність працею і життям загалом. Успішна кар'єра забезпечує людині матеріальне благополуччя, задоволення її вищих потреб у самореалізації, повазі, самоповазі та саморозвитку.

Досліджуючи визначення поняття «кар'єра», можна виявити її сутнісні ознаки. Найчастіше вона розглядається як процес професійної діяльності, у процесі якої працівник засвоює нові технології й техніку, прийоми роботи, функціональні та посадові обов'язки, управлінські й соціальні ролі тощо (Лукашевич, 1999: 56).

Аналіз наукових праць дає можливість висвітлити психологічний зміст поняття кар'єри, а саме:

- характер цілей, які ставить людина, обираючи один із важливих для суспільства видів діяльності;

- систему мотивів, які спонукають людину здійснювати діяльність, відповідно до визначених особистістю системи цінностей, цілей життя та способів їх досягнення;

- ступінь актуалізації при здійсненні трудової діяльності здібностей фахівця, що свідчить про досягнутий рівень професіоналізму (Сотникова, 2001: 78; Богдан, Могільовкін, 2003: 35).

Таким чином, поняття кар'єри розглядається з різних позицій. З точки зору процесного підходу – це спосіб досягнення цілей і результатів особистісного самовираження. З позицій статусного підходу кар'єра визначається як досягнутий людиною результат діяльності й соціальний статус. У рамках ціннісного підходу вона пов'язана зі суспільно значимою діяльністю особистості в соціумі. З позицій індивіда кар'єра розуміється як індивідуальний трудовий шлях людини (Гончарова, 2016: 184). Тобто кар'єра – це динамічне явище, процес професійного зростання людини, її авторитету і статусу, винагороди та престижу, самореалізації свого трудового потенціалу, що супроводжується соціальним визнанням і є результатом просування по службовій драбині. Саме професійний розвиток особистості полягає в самореалізації його кар'єрного потенціалу та можливості здійснити власну конкурентоздатність на ринку праці (Главацька, 2015: 255).

Варто вказати, що процес професійного й кар'єрного зростання майбутнього фахівця проходить тим успішніше, чим раніше він почне задумуватися над перспективами своєї майбутньої професійної діяльності. Вибір студентом власної життєвої стратегії є важливим складником проектування кар'єри, де послідовність, швидкість і спрямованість кар'єрних етапів визначаються дією системи чинників.

До основних факторів, які характеризують прагнення людини використовувати свої здібності, знання й досвід задля досягнення певних результатів у кар'єрному розвитку, науковці відносять об'єктивні та суб'єктивні. Серед об'єктивних чинників вио-

кремлюють соціально-економічні, соціально-політичні, загальноорганізаційні, внутрішньоорганізаційні й службові. Суб'єктивні чинники – це відображення зовнішніх умов у свідомості працівника. Вони різноманітні й корелюються з індивідуальними особливостями фахівця, до яких належить практичний досвід, загальна та професійна культура, наявні задатки й самооцінка, мотивація та рівень домагань (Швальбе, Швальбе, 1993: 105).

Особливий інтерес становить група психологічних факторів кар'єри. Науковець Е. Могільовкін пропонує таку класифікацію: соціально-психологічні (роль і статус у колективі, тип управлінської команди й особливості взаємодії в ній), організаційно-психологічні (організаційна культура, організаційний клімат, стиль керівництва) та особистісні чинники (інтелектуальні, вольові, організаційно-ділові, комунікативні, емоційно-почуттєві, потребнісно-мотиваційні) (Могільовкін, 2007: 93).

Означені фактори дають змогу окреслити кар'єру майбутніх фахівців як, по-перше, процес цілеспрямованого професійного розвитку, підвищення престижу й авторитету в професійному середовищі; по-друге, процес побудови цілісного образу «Я» як компетентного спеціаліста. Тобто професійна кар'єра як спосіб формування професійного майбутнього особистості – це складний і тривалий процес, що включає важливі елементи, чітко пов'язані з проектуванням її професійного життя: самопрограмування, перспективне мислення, соціально-професійний інтелект (Гончарова, 2016: 185).

У контексті дослідження доцільно розглянути дію об'єктивних і суб'єктивних факторів на проектування професійної кар'єри студентською молоддю. Дослідження проводилося в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. Експериментом охоплено 95 студентів факультету педагогіки і психології. Важливими для нас є знання студентської молоді щодо проектування професійної кар'єри.

За результатами дослідження, на запитання «Які особистісні якості необхідні для досягнення професійного успіху в сучасному суспільстві?» студенти надали перевагу таким особистісним якостям, як цілеспрямованість, освіченість, упевненість у собі, порядність, комунікабельність, професіоналізм і працьовитість. У досягненнях студенти послуговуються соціальними критеріями успіху, щоб бути визнаними в сучасному суспільстві.

Слушною є думка Е. Могільовкіна, який відмічає, що випускники закладів вищої освіти «цілком реально оцінюють своє становище на ринку праці,

володіють початковим професійним досвідом, сучасними технологіями, у тому числі й інформаційними, при пошуку роботи орієнтовані не стільки на рівень заробітної плати, скільки на можливість самореалізації, кар'єрного зростання, умови трудової діяльності» (Могільовкін, 2007: 170).

Це твердження засвідчують результати дослідження, згідно з яким найбільш важливими характеристиками роботи для студентів є такі: гарантія постійної роботи (65,3%), можливість кар'єрного зростання (56,9%), високий зарібок (55,8%), сприятливі й безпечні умови праці (46,4%), позитивний морально-психологічний клімат у колективі (43,2%), робота в команді (34,8%), гнучкість робочого графіка (26,4%). Загальне число перевищує 100%, оскільки студенти вибирали декілька варіантів відповідей.

Дослідженням також встановлено, що знання незначної частини студентської молоді (17,9%) щодо проектування професійної кар'єри зумовлені такою цінністю, як особисте благополуччя. У свідомості студентів це асоціюється з багатством, прикладом якого є відомі бізнесмени, підприємці, меценати. Можна вважати, що студентське молодіжне середовище орієнтоване на кар'єрний успіх, стремління забезпечити собі нормальне життя завдяки матеріальному благополуччю. Ми вважаємо, що таке бажання до матеріального забезпечення є відображенням не стільки споживчих запитів сучасної молоді (сучасна техніка, модний одяг тощо), скільки потреби в нормальній життєдіяльності, самозбереженні. Це можна розглядати як реакції на соціально-економічну кризу, нестабільність життя, проблему пандемії коронавірусної інфекції COVID-19.

У досягненні професійної кар'єри студентська молодь надає перевагу освіті, професіоналізму й наполегливій діяльності. 83,2% студентів глибоко переконані, що саме ці чинники посприяють їхній професійній кар'єрі в майбутньому. 11,6% респондентів зорієнтовані на підтримку родичів і друзів, 5,3% – сприятливі фактори, обставини. Відрадно, що більшість студентів розглядає освіту як міцний фундамент досягнення кар'єрного успіху. Позитивним є факт зміни рівня усвідомлення щодо необхідності засвоєння студентською молоддю знань у контексті проектування професійної кар'єри. Здебільшого дівчата теж планують успішно поєднувати професійні та сімейні обов'язки.

Результати проведеного нами дослідження підтверджують, що найважливішим для забезпечення неперервності професійної кар'єри є етап професійної підготовки. Молодій людині вкрай необхідно під час навчання в закладі вищої освіти

визначити власні професійні пріоритети, узгоджувати їх зі своїми потребами, здібностями, інтересами, можливостями та цінностями. Суперечливість знань студентської молоді щодо проектування ними професійної кар'єри зумовлена протиріччями в системі їхніх життєвих цінностей.

На наш погляд, проектування професійної кар'єри майбутніх фахівців на етапі їхньої професійної підготовки полягає в проходженні послідовних кар'єрних етапів, на яких молода людина задовольняє різні потреби.

Першим етапом на шляху проектування кар'єри є маркетингова оцінка власних особистісних характеристик. З огляду на установки, цінності й інтереси людини, здійснюється переосмислення того, що вона прагне отримати від професійного розвитку своєї кар'єри. Джерелом розвитку кар'єри є кар'єрний ресурс, який визначає усвідомленість своїх можливостей, рівень професійних здібностей і конкурентоспроможних переваг. Другий етап – це кар'єрний SWOT-аналіз, де за допомогою маркетингових інструментів чітко аналізуються внутрішні (сильні та слабкі сторони особистості) та зовнішні (можливості й проблеми на ринку праці) фактори. Третій етап – цілепокладання (визначаються конкретні кар'єрні цілі для забезпечення в майбутньому високого рівня задоволеності роботою). Четвертий етап на шляху проектування кар'єри – оперативний маркетинг. На основі чітко визначених попередніх етапів складають тактичний план дій. Цей етап розрахований на досягнення короткострокових кар'єрних цілей. Кар'єрні цілі повинні відповідати таким основним принципам, як привабливість, реальність, прогресивність і послідовність, можливість оцінки результативності й коригування мети. Важливо також на цьому етапі підтримувати баланс з іншими сферами життєдіяльності особистості (Сурякова, 2011: 48).

Технологію проектування кар'єри сучасною студентською молоддю можна подати у вигляді таких дій:

- 1) вивчення змісту діяльності й специфіки роботи на окремих етапах кар'єрного зростання;
- 2) визначення суб'єктивних та об'єктивних факторів успішності проходження кожного етапу кар'єри;
- 3) конкретизація вимог щодо освітнього рівня, кваліфікації, особистісних і ділових якостей фахівця для переходу на наступний етап кар'єри;
- 4) визначення оціночних та інших процедур, які супроводжують проходження етапів кар'єрного зростання (профорієнтованість, профконсультування, кар'єрний коучинг, кар'єрне тьютерство).

Висновки. Кар'єра є динамічним явищем, процесом, який постійно змінюється й розвивається. Під кар'єрою розуміють цілеспрямоване посадове та професійне зростання, поступове просування службовими сходами. Процес кар'єрного зростання реалізується взаємодією багатьох факторів, різних за силою впливу та природою.

Поняття кар'єри розглядається з безліч позицій: процесного, статусного, ціннісного й індивідуального.

Проектування кар'єри майбутніх фахівців на етапі їхньої професійної підготовки є процесом послідовного виконання певних етапів: маркетингова оцінка потенціалу особистості студента;

кар'єрний SWOT-аналіз; цілепокладання; складання тактичного плану дій.

Висвітлено об'єктивні й суб'єктивні фактори проектування професійної кар'єри студентською молоддю. Серед об'єктивних чинників виокремлено навчально-освітню діяльність, референтні групи. До суб'єктивних факторів належать рівень освіти та матеріального благополуччя, підтримка родичів і друзів, сприятливі обставини.

Досліджено, що пріоритетним способом досягнення професійної кар'єри студентською молоддю є освіта, професіоналізм, наполеглива діяльність.

Перспективою подальших досліджень є обґрунтування технологій психологічного супроводу професійної кар'єри студентської молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Главацька О. Л. Менеджмент соціальної роботи: теорія та практика : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Вектор, 2015. 616 с.
2. Гончарова Н. О. Роль професійної підготовки в проектуванні кар'єри майбутніх учителів. *Психологія і особистість*. 2016. № 2 (1). С. 180–188. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psios_2016_2%281%29__19 (дата звернення: 10.07.2021).
3. Лукашевич М. П. Соціологія кар'єри: навчальний посібник. Харків : ХГІ «НУА», 1999. 116 с.
4. Могилёвкін Е. А. Карьерный рост: диагностика, технологии, тренинг : монография. Санкт-Петербург : Речь, 2007. 336 с.
5. Сотникова С. И. Управление карьерой : учебник пособие для вузов. Москва : ИНФРА-М, 2001. 408 с.
6. Сурякова М. В. Технология кар'єри : навчальний посібник. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2011. 70 с.
7. Технология карьеры : учебное пособие / под ред. Н. Н. Богдан, Е. А. Могилёвкина. Владивосток : Изд-во ВГУЭС, 2003. 156 с.
8. Швальбе Б., Швальбе Х. Личность, карьера, успех : психология бизнеса / пер. с нем. В. Кузавлев и др. 4-е изд., просмотр. и доп. Москва : Издат. группа «Прогресс-Интер», 1993. 240 с.

REFERENCES

1. Hlavatska O. L. Menedzhment sotsialnoi roboty: teoriia ta praktyka : navchalno-metodychnyi posibnyk [Management of social work: theory and practice: a study guide]. Ternopil : Vektor. 2015, 616 p. [in Ukrainian].
2. Honcharova N. O. Rol profesiinoi pidhotovky v proektuvanni kariery maibutnix uchyteliv [The role of training in the career planning of future teachers. Psychology and personality]. 2016. № 2 (1). Pp. 180–188 [in Ukrainian]. Available from: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psios_2016_2%281%29__19 (Mode of access: 10.07.2021).
3. Lukashevych M. P. Sotsiologhiia kariery: navch. Posibnyk [Sociology of career: a study guide]. Kharkiv Humanities University «People's Ukrainian Academy», Kharkiv, 1999, 116 p. [in Ukrainian].
4. Mogilevkin E. A. Karyernyy rost: diagnostika, tekhnologii, trening: monografiya [Career growth: diagnostics, technologies, training: monograph]. St. Petersburg, Rech, 2007. 336 p. [in Russian].
5. Sotnikova S. I. Upravleniye karyeroy : ucheb. posobiye dlya vuzov [Career management: a study guide for universities], Moscow, INFRA-M, 2001, 408 p. [in Russian].
6. Suriakova M. V. Tekhnolohiia kariery : navchalnyi posibnyk [Career technology: a study guide], Dnipropetrovsk, National Metallurgical Academy of Ukraine, 2011, 70 p. [in Ukrainian].
7. Bogdan N. N., Mogilevkina E. A. (editors) Tekhnologiya karyery: uchebnoye posobiye [Career technology: a study guide], Vladivostok, Vladivostok State University economy and service, 2003, 156 p. [in Russian].
8. Shvalbe B., Shvalbe X. Lichnost, karyera, uspek: psikhologiya biznesa [Personality, career, success: business psychology], 4-edition, translated from german by Kuzavlev V. et al., Moscow, Izdatelskaya gruppa «Progress-Inter», 1993, 240 p. [in Russian].